

очерк Волини” та Г.Оссовського “Геолого-геогностический очерк Волинской губернии”. Важливим напрямом роботи Волинського губернського статистичного комітету була підготовка й видання “Памятных книжек Волинской губернии”, які виходили з 1886 по 1917 рр. Вони насичені різноманітними статистичними, етнографічними матеріалами, відомостями з економіки, культури та інших сторін життя регіону й, безперечно, сприяли поширенню історико-краєзнавчих знань.

М.Ю.Костриця також висвітлює діяльність Волинського церковно-археологічного товариства та Волинського єпархіального давньосховища (90-ті рр. XIX ст.). Окремий розділ монографії присвячено Товариству дослідників Волині (1900–1920 рр.). У цьому розділі показано історію його створення, статут і організаційну структуру, роботу бібліотеки, видавничу діяльність, становлення напрямів досліджень із етнографії, геології, географії, а також роль товариства в розвитку культурно-національного руху. Розділ насичений інформацією про найвизначніші постаті Товариства дослідників Волині (П.А.Тутковський, В.Г.Кравченко, Я.В.Яроцький, М.І.Коробка, В.Г.Боровиков, О.Ф.Фотинський та ін.).

Волинський науково-дослідний музей представлений у монографії як спадкоємець Товариства дослідників Волині. На сторінках книги розповідається про роль Волинського центрального музею, про подвижників – відомих краєзнавців, які тривалий час працювали в музеї (Д.Ю.Антонов, В.І.Бруховський, М.М.Башинська, С.С.Гамченко, І.Ф.Левіцький, В.Г.Кравченко та ін.).

Цікавими є й матеріали, які викладені в розділах про Товариство “Волинь”, Інститут дослідів Волині (Вінніпег, Канада) (1949–1999 рр.), а також про Історико-краєзнавче товариство “Волинь” у Німеччині (1975–1999 рр.). Завершується перша частина монографії М.Ю.Костриці розділом, в якому розповідається про діяльність Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині (1990–2000 рр.).

Друга частина книги надзвичайно цікава, оскільки в ній вміщено низку документів і матеріалів з історії волинознавства, а також бібліографію краєзнавчої літератури. Тут розміщено матеріали про відзначення 100-річчя Товариства дослідників Волині, хроніку діяльності Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині (1990–2000 рр.), списки його почесних і дійсних членів. Тут же маємо бібліографію “Трудов общества исследователей Волини” (1902–1920 рр.), праць Волинського науково-дослідного музею (1928–1931 рр.), праць Товариства “Волинь” та Інституту дослідів Волині у Вінніпегу – “Літопис Волині” (1953–1992 рр.), праць історико-краєзнавчого товариства “Волинь” у Німеччині – “Волинські зошити” (1980–1998 рр.), а також праць Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині – “Велика Волинь” (1994–2000 рр.).

Таким чином, монографія М.Ю.Костриці “Товариство дослідників Волині: історія, діяльність, постаті” є вагомим внеском у скарбницю українського краєзнавства. Книга містить цікаві документальні ілюстрації (світлини діячів краєзнавчого руху Волині, учасників краєзнавчих конференцій, а також серію зображень титульних сторінок найважливіших видань із волинознавства). Книга завершується словом-нарисом про її автора, підготовленим професором Л.В.Баженовим, в якому подано головні віхи життя та діяльності відомого українського краєзнавця – М.Ю.Костриці.

Високо оцінюючи цю дослідницьку працю, хочу відзначити, що вона написана доступною мовою. Її з великим задоволенням прочитають не тільки вчені-краєзнавці, а й усі, хто цікавиться українською історією.

І.С.Винокур (Кам'янець-Подільський)

А.А.Попок.

Українці на Далекому Сході: організації, події, персоналії: Довідник. – К.: Альтерпрес, 2004. – 360 с.

Складовою частиною українського етносу є українці, які у зв'язку з певними історичними обставинами, унаслідок різних причин політичного та соціально-економічного характеру проживають за межами Батьківщини, у діаспорі. Вони впродовж тривалого часу зберігають елементи матеріальної та духовної культури, плекають рідну мову.

Сильна незалежна держава, якою ми хочемо бачити Україну, має дбати й про тих етнічних українців, які волею долі опинилися за її межами. Слід відзначити, що ця проблема привертає увагу істориків.

Довідник, який побачив світ у київському видавництві “Альтерпрес”, безумовно, відповідає найнагальнішим запитам нашого часу, адже процес формування та розвитку української діаспори є складним і багатоаспектним. На жаль, попри певний інтерес до життя

та діяльності української діаспори загалом, чи не найменше поталанило проблемі, пов'язаній із далекосхідною гілкою зарубіжного українства. А.А.Попок відзначає, що на відміну від росіян, які приділяють значну увагу різним аспектам життя співвітчизників, що волею долі опинилися за кордоном, українці на Далекому Сході тривалий час залишалися поза увагою українських дослідників.

У передмові автор наголошує, що за винятком кількох науково-популярних публікацій 1920-х – початку 1930-х рр. та початку 1990-х рр., дана проблема перебувала поза увагою українських дослідників, а її вивченням займаються переважно вчені з діаспори.

Дійсно, зібраний у книзі фактичний матеріал свідчить про те, що до часу виходу довідника немало аспектів життєдіяльності цієї своєрідної за способом формування, політичним та юридичним становищем української громади залишалися недослідженими.

Задумом автора було якнайширше охопити значущі складові обраної теми, зокрема процес формування та розвитку українських поселень на Далекому Сході, прояви національно-культурного життя українців регіону, проблеми, з якими мали й мають справу ентузіаста національного руху тощо.

Поданий у книзі матеріал дозволяє читачу отримати уявлення про громадське життя українців на Далекому Сході (в історії їх суспільно-культурного та громадсько-політичного життя автор виділяє сім періодів); українську освіту в регіоні (Українська учительська спілка, з'їзд учителів Далекого Сходу); релігійно-церковне життя; створення та основні напрями діяльності українських гуртків, національно-культурних товариств, спілок, клубів, комітетів, громад (гуртки аматорів, національної молоді); театральне та хорове мистецтво, створення й функціонування різноманітних театральних і хорових колективів (аматорські хорові колективи “Червона калина”, “Черемош”, театральньо-співоче товариство); діяльність військових формувань; про те, як була представлена на Далекому Сході Організація українських націоналістів, і, зокрема, розкривається діяльність Української далекосхідної січі – воєнізованої націоналістичної молодіжної організації.

Необхідно відзначити, що вивчаючи діяльність різноманітних національно-культурних товариств, дослідники нерідко розглядають лише задекларовані в програмах і фактично проведені культурні заходи, спрямовані на збереження та популяризацію культури власного етносу. Тому важливо, що автор не зупинився на висвітленні лише національно-культурного аспекту діяльності української громади Далекого Сходу, а відобразив діяльність певних українських об'єднань і в економічній сфері. Зокрема в довіднику наводиться інформація про діяльність українських споживчих кооперативних товариств “Гайдамака” (м. Нікольськ-Уссурійськ), “Запорожець” (м. Хабаровськ), “Українець” (м. Благовещенськ), Першого українського Далекосхідного крайового кредитового кооперативного товариства “Чумак”, далекосхідних українських професійних спілок тощо.

Автор приділив увагу й такому важливому прояву життя української діаспори на Далекому Сході та чи не єдиному джерелу, за яким можна досліджувати перебіг подій у регіоні, як періодична преса. Дослідник подає як загальні статті, присвячені огляду розвитку української преси (“Преса українська на Далекому Сході”), так і статті, присвячені окремим періодичним виданням (наприклад, такі, як “Громадська думка”, “Далекий Схід”, “Зоря”, “Манівець”, “Українська справа на Амурі”, “Хвилі України”, “Нова Україна” та ін.).

Цінність праці полягає також і в тому, що А.А.Попок по-новому трактує події української історії, зокрема участь українців і вихідців із України в білому русі та білоемігрантських організаціях, недостатньо висвітлені українсько-японські й українсько-китайські взаємини тощо.

Слід відзначити, що структура довідника цілком раціональна. Загалом у ньому міститься 178 статей, із них – 80 біографічних довідок. Він має також покажчики: іменний та географічних назв. Цікавими є й додатки, які містять окремі архівні матеріали, зокрема листи, спогади, витяги з протоколів. Рецензована праця є оригінальним систематизованим виданням, побудованим за алфавітним принципом, що містить інформацію про різноманітні громадсько-культурні організації, життя та діяльність людей, які зробили великий внесок у справу розбудови українства, інформацію про з'їзди, конференції, історико-географічні довідки, фотоматеріали тощо.

Приваблює й доступна форма викладу, наявність карт і таблиць, складених із використанням широкої джерельної бази. Вони дають змогу детально простежити маршрути перевезення українських переселенців морем і залізницею, рух населення Далекого Сходу, кількість шкільних та дошкільних закладів із українською мовою навчання, потребу в кадрах культур-

но-просвітницьких установ українізованих районів Далекосхідного краю, динаміку чисельності українського населення Приморського краю тощо.

При впорядкуванні довідника автор використав широку джерельну базу, зокрема матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади й управління України, Центрального державного історичного архіву України, Російського державного історичного архіву Далекého Сходу, Державного архіву Хабаровського краю, низку опублікованих документів, матеріали дисертаційних досліджень, мемуарів, монографій, навчальних посібників, підручників, наукових статей, конференцій, семінарів, сесій, енциклопедій, словників, довідників, покажчиків, періодичних джерел. Заслуговує на увагу й те, що А.А.Попок використав новий вид оперативних і масштабних джерел – інтернет-видання.

Необхідно відзначити й широкі хронологічні рамки дослідження. Так, автор у статті про формування українських поселень на Далекому Сході робить історичний екскурс і розпочинає виклад із того часу, коли Сибірське царство було завойоване Московією (1581 р.). Наводить і таку справді етапну дату – 4 березня 1883 р., дату, яка стала відправною точкою в масовому виїзді українських переселенців на Далекий Схід.

Широка хронологія й діяльності національних товариств і громадських об'єднань, оскільки в довіднику наводиться інформація як про ті, що були засновані на початку минулого століття, так і про ті, які проводять свою роботу зараз.

Цікавим є й твердження автора про те, що історія має бути персоніфікованою. На підтвердження цієї тези він наводить, як уже відзначалося, біографії громадських і політичних діячів, життя та діяльність яких були спрямовані на збереження українського національного духу.

Зібраний у книзі фактичний матеріал свідчить про те, що до виходу довідника немало аспектів життєдіяльності цієї своєрідної за способом формування, політичним та юридичним становищем української громади залишалися недослідженими.

Рецензована праця, звичайно ж, не в змозі охопити всю багатоманітність проявів життя та діяльності української громади на Далекому Сході, деякі проблеми лише окреслені автором, доля багатьох діячів, біографії яких наведено в довіднику, до кінця не відома, і тому ця книга має спонукати дослідників до подальшої роботи.

Отже, слід відзначити, що задум автора викласти матеріал у формі довідника, щоб у стислому вигляді розкрити суть того чи іншого питання, повністю реалізований.

Сподіваємося, що довідник “Українці на Далекому Сході: організація, події, персоналії”, який відкрив серію “Закордонне українство”, започатковану Центром сучасного суспільствознавства, матиме послідовників.

М.І.Бушин (Черкаси)

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

Р.Я.Пиріг (Київ)

ДО 60-РІЧЧЯ ДОКТОРА ІСТОРИЧНИХ НАУК, ЧЛЕНА-КОРЕСПОНДЕНТА АПН УКРАЇНИ В.Ю.МЕЛЬНИЧЕНКА

Володимир Юхимович Мельниченко належить до тих учених, чия творчість не була жорстко пов'язана з певними науковими чи навчальними закладами. Лише на початку трудової біографії кілька років йому довелося працювати молодшим і старшим науковим співробітником у науково-дослідному інституті. Із тридцяти літ він займає різні керівні посади, не пов'язані з тихим кабінетом ученого. Та й узагалі доля В.Ю.Мельниченка несхожа на біографії професійних істориків. Вона розділила його життя на київський і московський періоди, випробувала в непростих та крутозламних суспільно-політичних ситуаціях. Проте він залишається передусім ученим, видає щороку одну-дві монографії, які привертають увагу не лише глибиною дослідження, а й широким діапазоном наукових інтересів автора.

В.Ю.Мельниченко народився 20 лютого 1946 р. в м. Хашурі Грузинської РСР, але вже 1949 р. батьки повернулися в Україну й оселилися в рідному селі Медвин Богуславського району Київської області. Із 1952 по 1963 рр. В.Мельниченко навчався в Медвинській середній школі, по закінченні якої поступив на історичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г.Шевченка. У студентські та аспірантські роки він опублікував близько 100 статей у часописах, виявивши публіцистич-